

Oikeusministeriö

Viite: Lausuntopyyntöne OM 1/31/2012

Lausunto koskien asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen sovittelun laajentamisen työryhmän mietintöä 36/2012

THL pitää hyvänä, että asiantuntija-avusteisen sovittelun käyttö laajenee. Toimintamalli on kokeilukautena osoittautunut toimivaksi ja on myös näyttöä siitä, että se säästää sekä inhimillisiä että materiaalisia resursseja. THL yhtyy mietinnössä esitettyihin näkemyksiin, että toiminnan laajentuessa on huolehdittava sen laadun säilymisestä ja kehittämisestä, toiminnan maksuttomuudesta asiakkaille ja palvelun nopeasta tarjoamisesta sitä tarvitseville.

Sovittelutoiminnan järjestäminen ja kustannukset

THL kannattaa työryhmän esitystä siitä, että sovittelutoiminnasta ja sen järjestämisestä säädetään lain tasolla. Toiminnan järjestämismuotojen arvioinnissa tärkeitä kriteerejä ovat asiantuntijatoiminnan laadun ja kehittämisen turvaaminen ja alueellinen tasa-arvo. Tämä edellyttää sitä, että *valtio ottaa vastuun toiminnan koordinaatiosta, seurannasta ja valtakunnallisesta kehittämisestä. THLn näkemyksen mukaan myös näistä vastuista tulisi säätää laissa.*

Mietinnön mukaan sovittelun vaatimien asiantuntijapalvelujen järjestämisvastuu olisi sillä kunnalla, jonka alueella käräjäoikeus sijaitsee. Palvelun kustannuksista vastaisi se kunta, jossa lapsella on vakituinen asuinpaikka asian tullessa vireille. Sovittelukokeilun tähänastisten tulosten mukaan sovittelutoiminta vähentää raskaiden ja melko kalliiden olosuhdeselvitysten tarvetta ja siten säästää kuntien voimavaroja. Näin ollen sovittelutoiminnan kustannusten säätäminen kuntien vastattaviksi ei lisäisi niiden kuluja.

THLn mukaan on tärkeää, että valittu malli tukee kuntia kehittämään eroperheiden palveluja kokonaisuutena.

Sovittelun vaikutusten seuranta

THLn mukaan on erittäin tärkeä seurata ja arvioida sovittelun seurauksia ja vaikutuksia myös pidemmällä aikajänteellä. Mietinnössä oletetaan, että lisääntyvät sovinnot vähentävät jatkossa sekä oikeuslaitoksen että eroperheiden asioita käsittelevien viranomaisten palvelujen tarvetta ja siten säästävät kustannuksia. *Kustannusnäkökulman ohella on kuitenkin tärkeä selvittää sovittelutoiminnan merkitystä ja seurauksia siihen osallistuneiden vanhempien ja lasten kannalta.* Erityisen tärkeä olisi tietää, onko sovittelu auttanut vanhempia ylläpitämään suhteita lapsiinsa, miten lapset ovat sovittelun seuraukset kokeneet, miten lasten arki on muuttunut sovittelun jälkeen ja miten vanhemmat arvioivat sovittelua myöhemmin.

Toiminnasta tehdyssä väliraportissa todetaan, että sovittelu on vähentänyt kokeilussa mukana olleiden tuomioistuinten sosiaalitoimelle tekemiä selvityspyyntöjä. THLn tilastojen mukaan näiden tuomioistuinten alueilla ei ole havaittavissa selviä muutoksia oikeudelle toimitettujen selvitysten määrissä. Viimeisin tilastotieto on kuitenkin kokeilun ensimmäiseltä vuodelta 2011, jolloin vaikutukset toteutuneiden selvitysten määriin eivät vielä ilmeisesti ole olleet havaittavissa. Sovittelutoiminnan taloudellisten vaikutusten arviointi edellyttää selvästi pidempää tarkastelujaksoa.

Turvallisuus ja väkivaltariskien arviointi

THLn näkemyksen mukaan sovittelutoiminnan kehittämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota turvallisuuteen, väkivallan tunnistamiseen ja arviointiin. Erotilanne ja lapsiin liittyvät huolto- ja tapaamisriidat ovat erityinen riskitekijä väkivallan suhteen. Tuoreen perhesurmaselvityksen mukaan eroon liittyvät ongelmat tulivat esille monissa henkirikokseen johtaneissa tapauksissa. Erityisen suuri riski on silloin, kun

29.8.2012

parisuhteessa on ollut väkivaltaa jo ennen eroa. Tästä syystä on erittäin tärkeää, että ennen sovittelua kartoitetaan, onko parisuhteessa ollut väkivaltaa ja minkälaista se on ollut. Mikäli väkivaltaa on ollut, tulee sen uusiutumisen riskiä selvittää käyttäen tähän kehitettyä MARAK -mallia. Aloitteen työskentelyn aloittamiseen tekee se viranomaisen, jonka tietoon väkivalta tai sen riski on tullut.

THL:n mielestä on erittäin tärkeää, että tuomareille ja asiantuntija-avustajille annetaan koulutusta parisuhdeväkivallan luonteesta ja vaikutuksista avioerotilanteissa ja tähän liittyvästä turvallisuusriskien arvioinnista.

Sovittelutoiminnan kehittämisen ja laajentamisen yhteydessä on syytä tarkastella myös toiminnan reunaehdoja. Parisuhdeväkivaltaan usein liittyvä alistaminen ja painostaminen vie pohjan sopimiselta eikä sovittelua tulisi tällaisissa tilanteissa käyttää. *Turvallisuuden ja väkivaltariskien arvioinnin tulisi olla vakiintunut osa sovittelutoimintaa. Sovittelijana toimivan asiantuntijan veloitteesta tällaisen arvioinnin tekemiseen tulisi säätää sovittelua ohjaavassa lainsäädännössä.*

Lapsen asema sovittelussa

Nykyisen lainsäädännön mukaan lapsi ei ole eroon liittyvässä sovittelussa asianosainen ja häntä kuullaan sen yhteydessä vain erityisestä syystä. Sovittelija muodostaa käsityksen lapsen tilanteesta vanhempien kuvausten perusteella ja pyrkii työskentelyssä turvaamaan lapsen edun toteutumisen. Lapsen edun määrittelyssä on kuitenkin olennaisena osana lapsen omien näkemysten selvittäminen, joka työryhmän esittelemässä työskentelytavassa jää kokonaan puuttumaan.

YK:n Lapsen oikeuksien komitea on useita kertoja kiinnittänyt huomiota siihen, että lasten oikeus tulla kuulluksi heitä koskevissa viranomaisprosesseissa toteutuu Suomessa huonosti. Kansallisessa lainsäädännössä asetettujen ikärajakohdaisten kuulemisveloitteiden lisäksi tulee varmistaa, että kaiken ikäisten lasten mielipide selvitetään kaikissa heitä koskevissa hallinnollisissa ja tuomioistuinprosesseissa. Yleiskommentissa 12/2009 komitea painottaa, että myös erotilanteissa ja niihin liittyvässä sovittelussa on turvattava lapsen oikeus tulla kuulluksi tapauskohtaisen harkinnan mukaisesti (CRC/C/GC12/2009, s 15).

THL yhtyy mietinnössä esitettyyn näkemykseen, että sovittelussa lapsen kanssa käytävää keskustelua koskevat periaatteet kaipaavat syvempää ja tarkempaa pohtimista. Lisäksi THL:n mukaan olisi syytä jatkossa pohtia laajemminkin lapsen roolia ja asemaa sovittelussa ja kehittää sitä aktiivisempaan lapsen osallisuuden mahdollistavaan suuntaan. Lisäksi THL esittää, että sovittelijoiden koulutukseen sisällytetään lapsen oikeuksia ja lapsen kuulemista käsittelevä osuus.

Sovittelijoiden pätevyysvaatimukset

Mietinnössä esitetään sovittelijoiden pätevyysvaatimusten säätämistä lailla. Toiminnan laadun takaamiseksi tätä on pidettävä kannatettavana. Mietinnössä sovittelijapätevyys on rajattu ainoastaan psykologi – tai sosiaalityöntekijäkelpoisuuden omaaville työntekijöille. THL:n näkemysten mukaan rajaus on melko suppea ja pätevyys tulisi myöntää myös lastenpsykiatreille sekä muun soveltuvan korkea-asteen koulutuksen omaaville työntekijöille.

Pääjohtaja

Pekka Puska

Kehittämispäällikkö

Mikko Oranen